

แบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีน

ในจังหวัดสงขลา : การศึกษาระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง

ดาริกา ไสงาม

ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สาขาวิชาระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จากการศึกษาการใช้พืชกระท่อมทดแทนสารเสพติดในคน พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศแถบยุโรป พืชกระท่อมไม่ได้จัดเป็นสารเสพติดที่ผิดกฎหมาย ดังนั้น จึงมีการซื้อขายพืชกระท่อมผ่านทางอินเทอร์เน็ต และยังมีการขายในประเทศญี่ปุ่น มีรายงานการใช้พืชกระท่อมเพื่อทดแทนการติดสารฝิ่น ใช้เพื่อป้องกันอาการถอนยาจากแอลกอฮอล์ หรือเพื่อผ่อนคลาย ลดความวิตกกังวล และบรรเทาอาการปวด จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ผู้ใช้สารเสพติดอย่างเฮโรอีน และสุรา มักใช้กระท่อมทดแทนเมื่อหาสารเสพติดไม่ได้ หรือในรายที่ไม่สามารถเดินทางไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลได้ก็มักใช้พืชกระท่อมทดแทนเพื่อลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน

ระเบียบวิธีวิจัย การศึกษาในครั้งนี้เป็นการติดตามกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมโครงการเมื่อปี 2560 เพื่อศึกษาแบบแผนการใช้พืชกระท่อมเป็นสารทดแทนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนในจังหวัดสงขลา

- การศึกษาเชิงปริมาณ : ศึกษาแบบแผนการใช้กระท่อมทดแทนเฮโรอีนในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนที่เคยเข้าร่วมโครงการเมื่อปี 2560 จำนวน 300 คน ในจังหวัดสงขลา
- การศึกษาเชิงคุณภาพ : สัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ใช้เฮโรอีนที่ใช้กระท่อมและ 4x100 ทดแทนเฮโรอีน จำนวน 26 ราย

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ	
กลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 ราย ที่ไม่ใช่เฮโรอีนแต่ใช้กระท่อมในระยะติดตาม แต่ยังคงใช้สารเสพติดผิดกฎหมายชนิดอื่น เช่น ยาบ้า ไอซ์ กัญชา ในปี 2560 มีเพียง 1 รายที่ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ในระยะติดตามผลการศึกษา ทั้ง 4 รายไม่ได้ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลเลย	
กลุ่มตัวอย่าง 20 ราย ไม่ใช่เฮโรอีนแต่ใช้ 4x100 ในระยะติดตาม และยังคงใช้สารเสพติดผิดกฎหมายชนิดอื่น	
<ul style="list-style-type: none"> • 5 ราย ไม่ใช่สารเสพติดชนิดใดเลยนอกจาก 4x100 • 8 ราย สูบบุหรี่ • 7 ราย ใช้ยาบ้า 	
ในปี 2560 มีเพียง 1 รายที่ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แต่ในระยะติดตามผลการศึกษาไม่ได้ไปรับอีก 1 รายไม่ได้รับเมทาโดนในปี 2560 แต่ไปรับในปี 2563 ส่วนรายที่เหลือ ไม่ได้ไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาลเลยทั้งการศึกษาระยะแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง	

แบบแผนการใช้กระท่อมและเฮโรอีน ในกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลครั้งแรก (2560) กับระยะติดตามกลุ่มตัวอย่าง (2563) (เฉพาะในกลุ่มที่สามารถติดตามได้ n=160)

ใช้กระท่อม และ/หรือ เฮโรอีน ใน 3 เดือนที่ผ่านมา		ระยะติดตาม (2563)			
		ไม่ใช่เฮโรอีน ไม่ใช้กระท่อม	ไม่ใช่เฮโรอีน ใช้กระท่อม	ใช้เฮโรอีน ไม่ใช้กระท่อม	ใช้เฮโรอีน ใช้กระท่อม
การเก็บข้อมูล ครั้งแรก (2560)	ไม่ใช่เฮโรอีน ไม่ใช้กระท่อม	3	1	2	1
	ไม่ใช่เฮโรอีน ใช้กระท่อม	0	0	2	0
	ใช้เฮโรอีน ไม่ใช้กระท่อม	25	4	52	30
	ใช้เฮโรอีน ใช้กระท่อม	9	4*	13	14

ใช้ 4x100 และ/หรือ เฮโรอีน ใน 3 เดือนที่ผ่านมา		ระยะติดตาม (2563)			
		ไม่ใช่เฮโรอีน ไม่ใช้ 4x100	ไม่ใช่เฮโรอีน ใช้ 4x100	ใช้เฮโรอีน ไม่ใช้ 4x100	ใช้เฮโรอีน ใช้ 4x100
การเก็บข้อมูล ครั้งแรก (2560)	ไม่ใช่เฮโรอีน ไม่ใช้ 4x100	0	0	0	1
	ไม่ใช่เฮโรอีน ใช้ 4x100	0	4	1	3
	ใช้เฮโรอีน ไม่ใช้ 4x100	11	0	16	9
	ใช้เฮโรอีน ใช้ 4x100	11	20*	56	28

หมายเหตุ : แถบสีในตาราง หมายถึง กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดในการเก็บข้อมูลครั้งแรกและระยะติดตามกลุ่มตัวอย่างเหมือนเดิม

สารเสพติดที่ใช้ใน 3 เดือนที่ผ่านมา	กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล ครั้งแรก (2560) (N=297)	กลุ่มตัวอย่างในระยะติดตาม (2563) (N=300)
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
เฮโรอีน	66 (22.2)	6 (2.0)
เฮโรอีน บุหรี่	39 (13.1)	26 (8.7)
เฮโรอีน ใบจากมวนยาสูบ	22 (7.4)	5 (1.7)
เฮโรอีน บุหรี่ ใบจากมวนยาสูบ	17 (5.7)	16 (5.3)
เฮโรอีน ยาแก้ไอ	13 (4.4)	1 (0.3)
เฮโรอีน ยาแก้ไอ ใบจากมวนยาสูบ	12 (4.0)	4 (1.3)
เฮโรอีน ยาบ้า	12 (4.0)	23 (7.7)
เฮโรอีน ยาบ้า บุหรี่	11 (3.7)	7 (2.3)
เฮโรอีน กัญชา	10 (3.4)	2 (0.7)
ใช้เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดอื่นไม่ เกิน 3 ชนิด	33 (11.1)	24 (8.0)
ใช้เฮโรอีน และสารเสพติดชนิดอื่น มากกว่า 3 ชนิด	44 (14.8)	110 (36.7)
ไม่ใช่เฮโรอีน แต่ใช้สารเสพติดชนิด อื่น ๆ	17 (5.7)	63 (21.0)
ไม่ใช่สารเสพติดชนิดใดเลย	1 (0.3)	13 (4.3)

การใช้เฮโรอีนและใช้สารเสพติดชนิดอื่นมากกว่า 3 ชนิด เพิ่มสูงขึ้นจากการเก็บข้อมูลครั้งแรกเกือบสามเท่า จากร้อยละ 14.8 เมื่อปี 2560 เป็นร้อยละ 36.7 ในปี 2563 และยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาระยะติดตามมีอัตราการใช้สารเสพติดชนิดอื่น ๆ แต่ไม่ได้ใช้เฮโรอีนใน 3 เดือนที่ผ่านมาสูงกว่าการศึกษาครั้งแรก (จากร้อยละ 5.7 เมื่อปี 2560 เป็นร้อยละ 21.0 ในปี 2563)

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ	
เหตุผลในการใช้กระท่อม/ 4x100 ทดแทนเฮโรอีน : เพื่อช่วยทดแทนเฮโรอีนในวันที่ทำเฮโรอีนไม่ได้ หรือในวันที่ไม่ได้ไปรับยาเมทาโดนที่โรงพยาบาล	
กรณีการใช้ 4x100 เพื่อเลิกเฮโรอีน : ปริมาณกระท่อมที่กิน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาและปริมาณการใช้เฮโรอีน ใช้กระท่อมประมาณ ครึ่งกิโลกรัม หรือประมาณ 200-600 ใบต่อวัน ในการดื่ม 4x100 ในช่วงแรกของการเลิกเฮโรอีน หลังจากดื่ม 4x100 ประมาณ 10-15 นาที อาการปวดเริ่มทุเลาลง และสามารถลดอาการลงแดงได้ประมาณ 1-2 ชม. หลังจากนั้นก็จะเริ่มปวดและมีอาการอีก ในทุกๆ 2 ชม. ก็ดื่มไปเรื่อย ๆ ทั้งวัน หลังจากนั้นลดปริมาณลง ประมาณ 1 เดือน อาการอยากใช้เฮโรอีนไม่มีแล้ว	
กรณีใช้กระท่อม/ 4x100 เพื่อทดแทนเฮโรอีน/เมทาโดน : กระท่อมหรือ 4x100 สามารถใช้ทดแทนเฮโรอีนได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถเทียบเท่ากับเฮโรอีน เพราะหากจะใช้กระท่อมทดแทนต้องใช้จำนวนมาก	
กรณีใช้กระท่อม/ 4x100 เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน : การใช้ 4x100 นั้น ใช้เพื่อเสริมฤทธิ์เฮโรอีน เพราะกระท่อมหรือ 4x100 ทดแทนเฮโรอีนไม่ได้ แม้วันที่มีเฮโรอีนใช้ก็ยังคงใช้ 4x100 เนื่องจากเฮโรอีนมีราคาแพงจึงต้องหาสารอื่นมาช่วยเสริมฤทธิ์	
ผลจากการใช้กระท่อม/ 4x100 ทดแทนเฮโรอีน : ช่วยลดอาการปวดกล้ามเนื้อ และลดอาการถอนยาจากเฮโรอีน	
ผลกระทบจากการใช้กระท่อม/ 4x100 : การใช้กระท่อมและ 4x100 ไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อร่างกายและจิตใจเลย มีบางรายที่มีอาการท้องผูก แต่ในกรณีที่ไม่ได้ใช้ 4x100 เป็นประจำมักไม่มีปัญหานี้ รวมทั้งไม่มีผลกระทบต่อชุมชนและครอบครัว	

- ❖ กลุ่มตัวอย่างที่ไม่สามารถไปรับเมทาโดนที่โรงพยาบาล แม้หลายรายจะกลับไปใช้เฮโรอีนเหมือนเดิม แต่มีถึงร้อยละ 37 ที่ใช้กระท่อมทดแทน
- ❖ กระท่อมและ 4x100 ช่วยในการลดและทดแทนเฮโรอีนได้ ช่วยลดอาการปวด ถอนอาการถอนยาจากเฮโรอีน
- ❖ สรุปได้ว่ากระท่อมและ 4x100 สามารถใช้เป็นสารเสพติดทางเลือกเพื่อช่วยลดอันตรายจากการใช้ยาเสพติดชนิดอื่นที่มีความรุนแรงของปัญหาต่าง ๆ ได้ (Harm reduction)
- ❖ กระท่อมและ 4x100 เมื่อเทียบกับสารเสพติดชนิดอื่นแล้ว มีโทษต่อร่างกายและสังคมน้อยกว่า

ผู้ใช้เฮโรอีนมักใช้ กระท่อม หรือ 4x100 ทดแทนเมทาโดนในวันที่ไม่สามารถไปรับยาที่โรงพยาบาลได้